

Zemlja što mami na povratak

Veličanstveni dvorci, srednjovjekovni gradovi, divlja neotkrivena priroda, transilvanijska legenda, zanimljiva povijest, gostoljubivi ljudi - sve to, ali i mnogo više - romanski otok u slavenskom moru, ukratko Rumunjska - zemlja kao stvorena za moto putnike

VOZI, SNIMA I PIŠE: NIKOLA MRAKOVČIĆ

"Bože, kako je taj Dunav širok», prvo je što mi je palo na pamet kada sam ga ugledao, kao da sam se cestom s brda spustio nekamo na more. Plavetnilo, čamci, brodovi, kafići i restorani uz more, pardon uz rijeku, remontna mala brodogradilišta; vizualno kao da sve je tu, ali ipak nešto nedostaje - a to ga odaje: nema onog karakterističnog mirisa mora, a i taj šaš što se nemilosrdno sakuplja uz obalu... A samo nekoliko kilometara nizvodno to prostranstvo odjednom nestaje i Dunav se naglo sužava. Vozim se vijugavom cestom negdje na pola puta između neba i rijeke, te često zalazim u vlažne i mračne tunele probijene u živoj stijeni. Uživam u vožnji i pogled mi luta ovom predivnom rijekom i njezinim strmim obalama i u tim trenucima se prisjećam jednog prošlogodišnjeg razgovora vođenog u jednom Sofijskom hostelu i riječi jedne mlade Rumunjke koja je, vidjelo se, s ponosom govorila o svojoj zemlji, o njezinim ljepotama i prirodnim raznolikostima koje je krasi. Nadam se da je bila u pravu, jer upravo hitam u tome pravcu.

- Oružje, drogu? - Imaš? - Nemam ni cigarete a kamoli drogu, - odgovaram, pa dodajem u sebi - a i da imam sigurno ti ne bih rekao. A onda mi je carinik osobno pokazao kako da stanem mirno s ispruženim rukama. Malo me čudno pogledao jer moje ruke baš i nisu bile mirne. - Hej čovče! ali ja već dva dana vozim motor, pogledaj njegove vibracije, morao sam nekako prekinuti tu njegovu nedoumicu i objašnjavati mu nekakvom čudnom kombinacijom više jezika kojom već nekoliko minuta komuniciramo. Sve mi je to, iskreno, pomalo izgledalo smiješno, poput scena iz nekih američkih filmova i malo je nedostajalo pa da

prasnem u smijeh. Ali tako je to, što su granični prijelazi manji i lokalniji i s manje prometa, kao po pravilu carinski su službenici obično i sumnjičaviji, naročito u situacijama kada ispred sebe imaju motorista sa svim tim stvarima na motoru.

Unatoč ovakvom uvodu takve ili slične stvari u Rumunjskoj se uglavnom neće događati. Na kraju krajeva, čovjek samo radi svoj posao. Ipak je Rumunjska zemlja koja je već počela odbrojavanje do dana kada će postati punopravna članica ujedinjene Europe. Osim toga, da bi se izbjegla moguća samovolja pojedinih graničnih službenika koji još nisu u potpunosti shvatili da su se vremena promijenila, vidljivo su istaknuti direktni telefonski brojevi na koje se mogu požaliti putnici koji ulaze u njihovu zemlju, a koji su nezadovoljni odnosom prema njima. Mnogi su me Rumunji uvjerali, a na kraju sam se i sam u to uvjerio, da je ova zemlja u potpunosti sigurna za sve, pa i za solo putnike, a pitanje o sigurnosti je uglavnom prvo koje će vam netko postaviti kada se radi o bivšim državama tog bivšeg istočnog bloka. Ali, da sve ipak još nije u potpunosti sjelo na svoje mjesto pokazuje i činjenica da na samom graničnom prijelazu nema mjenjačnice. Ali tu zato uredno stoje sumnjivi tipovi koji vam bez ustezanja nude promjenu na crno. Njih sam u širokom luku zaobišao.

Jedna od prvih asocijacija kada vam netko spomene ovu zemlju je velika, ali siromašna država, jedna od članica zemalja bivšeg istočnog bloka i njezin ozloglašeni komunistički lider Čaušesku, koji je moć svojeg režima temeljio na djelovanju tajne policije "Securitate". Mladi su učili o tome, a stariji se sigurno sjećaju da je Rumunjska prva od komunističkih zemalja koja je nasilnim putem srušila svoje vođe i njihov režim i tako se oslobodila teškog komunističkog jarma. Ali tih godina nakon revolucije, umjesto da im bude bo-

lje, njihov je život postajao sve teži i teži. Ljudi su masovno ostajali bez posla, mirovine gotovo da i nisu stizale, nacionalna valuta Lej bila je potpuno bezvrijedna i tih su godina mnogi dolazili u danas već također bivšu Jugoslaviju i za smiješno male novce nadničarili po cijele dane kako bi prehranili sebe i svoje obitelji, jer i to je bilo mnogo više od onoga što su, sve i da su uspjeli pronaći posao, mogli zaraditi kod kuće. Danas je ipak situacija mnogo bolja. No, još uvijek postoji sraz generacija. Na pitanje kakav je danas život u odnosu na prije, mišljenja su mlađih da se ipak puno bolje i kvalitetnije živi jer se njihov život zapravo gotovo i ne razlikuje od života njihovih vršnjaka na zapadu, ali kod starijih još postoji određena doza nezadovoljstva i počeo će vam pričati o manama, ali i prednostima prošlih vremena.

Rumunjska je jedna od najvećih europskih država i ima se čime podičiti. Trebalo je pažljivo razmotriti i odlučiti i u tih dvanaestak dana koji su mi bili na raspolaganju ugarati što je moguće više njezinih raznolikosti. U mojem planu pod obavezno su bile transilvanijske Alpe i čuvena tzv. Transfagarašan autocesta, pa istražiti poznatu legendu o Drakuli, zatim Bukurešt kao glavni grad, te prolazak prirodom bogatim sjevernim dijelovima zemlje. Glavni prometni pravci i prometnice uglavnom su danas u dobrome stanju i očigledno je da im je u tome pomogla, a i još uvijek pomaže, Europska zajednica koja je financirala obnovu mnogih prometnica. No, problem nastaje kada se uputite sporednijim cestama i kada je na pojedinim dionicama trebalo biti izuzetno oprezan zbog ne tako rijetkih (pre)velikih rupa.

Reljefno Rumunjsku možemo podijeliti na tri površinski gotovo ravnomjerno zastupljena područja: Karpati i karpatske planine zauzimaju jednu trećinu

Bran - Drakulin dvorac

Bista Vlada Tepeša

Peleš dvorac

Rodna kuća Vlada Tepeša

površine ove misteriozne zemlje, druga trećina je prekrivena blago izvaljanim, ne baš visokim brdima, čije su površine ne tako rijetko prekrivene voćnjacima i vinogradima, a posljednju trećinu zauzimaju ravnicačarski predjeli i njihova žitorodna polja. Unatoč velikim ravnicačarskim prostranstvima i pitomim brdima poljoprivreda je u odnosu na industriju u socijalističkom periodu ove zemlje bila totalno zapostavljena i nije bila sposobna proizvoditi hranu niti za unutarnje potrebe. Do 50-tih godina prošlog stoljeća zemlja je bila uglavnom poljoprivredna, ali je onda započeta industrijalizacija po uzoru na tadašnji Sovjetski Savez. Zbog teških gospodarskih pogrešaka i neuspješne politike oslanjanja na vlastite snage zemlja je zapala u veliku krizu koja se naposljetku 80-tih godina pretvorila u potpuno privredno i društveno rasulo. Zbog toga je 90-tih godina prelazak na tržišno gospodarstvo za Rumunjsku i njezine stanovnike bio posebno težak zbog nekonkurentnosti na tržištu uvjetovane zastarjelim industrijom. No, unatoč tome nije bilo velikih socijalnih nemira i zemlja se uz velike poteškoće polako izvlači iz siromaštva i samoizolacije. Ali, ne očekujete da ćete putujući zemljom vidjeti siromaštvo i bijedu oko vas. Naravno da ima i toga, kao uostalom i u mnogim drugim zemljama, ali godinama zapostavljena poljoprivreda danas se, možda najviše, ogleda u tome da ćete prolazeći rumunjskim selima zapaziti da traktora gotovo i nema. Život na selu očito nije lak. Konji i konjska zaprega i danas su glavno seosko prijevozno sredstvo i gotovo ćete ih redovito sretati na prometnicama. Čak neka od njih imaju i registarske oznake. Konjska i volovska zaprega i danas se još često upotrebljava za oranje i ostale radove na zemlji.

Već sama činjenica da Rumunjska ima 13 nacionalnih parkova te preko 500 prirodno zaštićenih područja može biti dovoljan mamac i jamstvo da vožnja njihovim cestama nikada neće biti dosadna. Raznolikost terena, od nizina pa sve do visokih planina, predivni dobro očuvani srednjovjekovni gradovi i njezini gostoljubivi ljudi stvorit će u vama želju da se kad-tad ponovno vratite u ovu zemlju i ponovo s istim žarom krenete u njezino istraživanje.

Ponedjeljak je, sunčano popodne, za koji dan će i rujan. Pomičem sat za jedan unaprijed. Nikamo ne žurim, imam dovoljno vremena da na miru, na moj način, doživim susret s još jednom meni nepoznatom zemljom. Iako sam siguran u pravce kojima se krećem, namjerno se češće zaustavljam i kontaktiram s ljudima. U dijelu zemlje u kojem se nalazim rijetko tko razumije engleski, ali ljudi se trude. A za mene je to dobra prilika da naučim i po koju rumunjsku riječ. Rumunjski jezik spada u grupu romanskih jezika i najistočniji je njihov predstavnik. Od stranih jezika, naročito među mladom populacijom, danas je ipak najrašireniji engleski, dok je do prije neku godinu to bio francuski. Zanimljivo je i to da Rumunji, unatoč tome što spadaju u romansku skupinu naroda, jedini od njih nisu i pripadnici katoličke crkve. Nešto manje od 90 posto njih pripadnici su pravoslavne kršćanske crkve, s time da Božić slave po gregorijanskom a ne julijanskom kalendaru.

Mojem današnjem cilju posebno se radujem. Transilvanija, zemlja zadivljujućih planina i divljih šuma, prepuna mitova i vampira, i naravno, čuvena autocesta Transfagarasan koja presijeca Transilvanijske Alpe preko njihovih najviših vrhova. Ne, nije to autocesta u doslovnom smislu te riječi. Kada je sovjetska armija 1968. godine zauzela Čehoslovačku, komunistički lider Čaušesku pobojao se da bi se nešto slično moglo dogoditi i njegovoj Rumunjskoj, te je dao na brzinu sagraditi cestu kako bi se, u slučaju invazije, njegove trupe i teško naoružanje brže mogli prebaciti preko karpatskih planina. Cesta je u teškim uvjetima i uz mukotran svakodnevnim rad vojnika, a neslužbeno ih je poginulo 38 (službeno, naravno, ni jedan), izgrađena za samo 4 i pol godine. Cestu je trijumfalno 1974. godine otvorio osobno Čaušesku i nazvao je, naravno, po sebi "Drumul Transfagarasan Nicolae Ceausescu".

Transfagarasan, a tako ga izgovaraju Rumunji, započinje odmah na izlasku iz grada Curtea de Arges-a, ravnice rumunjske srednjovjekovne umjetnosti i arhitekture, a koji je bio prvi glavni grad rumunjske države 1330. godine. Priroda ovdje svojom konfiguracijom još ne nagovješćuje kakvi me sve spektakularni krajoli-

ci očekuju, niti daje do znanja da bih se mogao podići tako visoko. Kada zastanem uz put ljudi mi zatrupe iz automobila i ne zaustavljajući se rukom mi pokazuju da idem naprijed, da sam na dobrom putu. Ljudi su ovdje navikli na putnike, jer svatko tko dođe u ovu zemlju najprije želi proći ovom spektakularnom, širom svijeta poznatom cestom. A onda promjena, cesta se zavlači u gustu borovu šumu i naglo se serpentinama uvija i uzdiže slikovitim krajolikom sve do akumulacijskog jezera i brane Laku Vidraru. Mirisi šume, zvukovi vode, tuneli, mostovi, pastiri što već silaze svojim golemim stadima i žičaju cigarete, vojnici koji vježbaju spuštanje konopcima u duboku provaliju, štandovi uz branu i maleni Romi koji su već zauzeli svoje pozicije samo su dio današnje jutarnje dekoracije.

Sljedećih nekoliko desetaka kilometara cesta se uglavnom drži obale jezera. Slikoviti predjeli, zavojite ceste, za mene ne naročito spektakularno, već mnogo puta viđeno u pravim Alpama, a usudio bih se reći: ponegdje i u našim gorskim predjelima. Već sam skoro izgubio nadu da je to ta cesta o kojoj svi pričaju s oduševljenjem i počeo sam se pitati gdje su oni spektakularni pejzaži sa fotografija. A onda su odjednom šumoviti predjeli ustupili mjesto pašnjacima i zelenim livadama i započinje ono pravo. Ovo je do sada bila samo lagana uvertira u simfoniju prirode. S oko 1200 metara nadmorske visine započinje uspon prema najvišim vrhovima transilvanijskih Alpa. Spektakularni prizori. Ovakvi predjeli mame vas na vožnju, ali i na česta zaustavljanja, jer čovjek to jednostavno mora ovekovečiti fotoaparatom, ali zbog toga trpi uživanje u vožnji. Taman pomisliš kako si zauzeo idealnu poziciju, sjedneš na motor zadovoljan, a kad tamo, za stotinjak metara još ljepše, još spektakularnije i ponovno sve iz početaka: silaziš sa motora, vadiš foto aparat, htio bi ostati još koju minutu uživati u čarima prirode i tako po tko zna koji put u toku dana. Prolaze sati, a ti odjednom shvatiš da si uspio prijeći samo nekoliko desetaka kilometara.

Iznad najviših vrhova prijeteći crni oblaci. Ali s ove strane sije sunce. Dramatični pogledi na sve strane. Zelene padine ovih velikih planina što su jutros um-

PRAZNA STRANICA

Brasov

Sinaia

ivene toplim sunčevim zrakama i maleni potočići i vodopadi što si probijaju svoj tok prema cilju negdje u dolini, mamaću su za mnoge domaće izletnike. Gdje god je to moguće, ljudi odmaraju, roštiljaju. Prijevoj ipak ne ide preko samih vrhova planina, već je na visini od 2042 metara probijen 845 metara dugačak Baleara tunel. Unutrašnjost tunela u potpunosti je vlažna, sa stropova kaplje kao kad prokišnjaava dotrajali krov. Trebalo je biti posebno oprezan, jer tunel nije osvjetljen, a svijetla motora gotovo da i ne pomažu. Na izlazu iz tunela oduševljenje, mjesto kao iz bajke, razlika između dvije strane je zapanjujuća. S južne strane cesta se postupno serpentinama penjala kroz zeleni krajolik, a na drugoj strani dramatična klimatska i vizualna promjena. Pejzaži sjeverne strane još više su alpski i odlična cesta se naglo vijugavim serpentinama obrušava prema glečerskoj dolini prije nego što će završiti svoj put dolje, na transilvanijskoj ravni. Iznad mene strše najviši rumunjski vrhovi, a najviši od njih je vrh Moldoveanu na 2543 metra i odmah do njega Negoiu, koji je samo osam metara niži. Nažalost, ne baš gusta magla pomalo kvari užitke, ali zato pojačava osjećaj dramatičnosti i mističnosti. Kristalno čisto zeleno glacialno jezero na vrhu i dva planinarska doma, pogled u dolinu, na okolne planine, ne dozvoljavaju vam da tek tako odete dalje. Da je netko izmislio prizore ne bi mogao izmisliti nešto izazovnije. Bio sam u Alpama, naravno da nisam prošao sve prijevoje, ali ovo je, ako ne najljepše, onda sigurno među najljepšim prizorima što sam ih ikada vidio.

Dolje ću se, odlučio sam, spuštati bez zaustavljanja, da se prepustim cesti, da uživam u vožnji. Ali vraćajući se, ovi spektakularni krajolici to jednostavno ne doz-

voljavaju. Tako vas lako namame na zaustavljanje, i ponovno po tko zna koji put na fotografiranje. Maleni vodopadi, šum vode, mistična magla koja dramatično mijenja poglede i prisiljeni ste zastati, diviti se remek djelu koje samo priroda zna stvoriti. A ovdje je, kažu, uvijek tako. Na jednoj strani sije sunce, a na drugoj magla ili čak i kiša ili obratno. Samo je zbog ovog jednog prijevoja vrijedilo doći u Rumunjsku. Cesta je inače za sav promet otvorena samo tijekom nekoliko ljetnih mjeseci, a i tada je zatvorena svaku noć od devet navečer do sedam ujutro. A i što ćete noću na toj cesti, to bi bio pravi grijeh!

Cesta je napravljena iz, mogli bismo to i tako reći, političko sigurnosnih razloga i odraz je jednog vremena i ljudi koji su razmišljali na taj način, ali hvala im svima koji su sudjelovali u tom najvećem poduhvatu ove vrste u Rumunjskoj, jer bi u suprotnom u ovim krajolicima mogli uživati samo malobrojni planinari, a mi koji volimo putovati motorima ne bismo ni slutili da negdje ima ovakve ljepote... U dolini sam i sada već pomalo monotonim cestama stižem u Sibiu, jedan od najljepših rumunjskih gradova.

Da, Sibiu je jedan je od rumunjskih dragulja kojeg zaista ne treba zaobići. Treba prošetati njegovim ulicama, dobro sačuvanom srednjovjekovnom gradskom jezgrom i slikovitim trgovima s izrazito njemačkim obilježjima, te pokušati osjetiti dašak prošlih vremena. Na trenutak zastati, ne zatvoriti, već širom otvoriti oči i pokušati gledati i zamišljati ovaj grad bez automobila, jer oni se nikako, i ne samo u ovom gradu, ne uklapaju u ovakav ambijent. Gotovo svi krovovi imaju otvore ventilacije u obliku očiju i kada podignete svoj pogled imate osjećaj kao da bulje u vas.

Obrambene zidine koje datiraju iz 14. stoljeća još uvijek čuvaju sjećanja na okrutne bitke što su se vodile na ovim prostorima, a Sibiu je bio najjača utvrda u Transilvaniji i nikada nije bio osvojen. Godine 1700., kada je grad bio poznat pod imenom Hermannstad, ovo je bila krajnja točka zapadne Evrope i ujedno zadnja točka do koje je pošta uopće stizala. Ovaj grad je odigrao važnu ulogu u transilvanijskoj kulturi i svjedočanstva o svojoj bogatoj povijesti danas čuva u mnogim gradskim muzejima. A ako vas put ikada nanese u ovaj grad, ne zaboravite prošetati preko željeznog mosta, znanog pod nazivom "Most lažljivaca" i testirati svoju iskrenost. Legenda kaže da kada netko na ovome mostu izrekne laž, most se odmah uruši. A lažljivost je sigurno jedna od najvećih ljudskih mana. I danas je Sibiu veoma značajan kulturni, turistički i industrijski centar ove zemlje i primjer je fuzije germanske krutosti i rumunjske kreativnosti, koja se očituje kao skladna kombinacija srednjovjekovne arhitekture i modernog života.

A sada pravac Bukurešt, glavni grad, privredno i kulturno središte cijele Rumunjske. Prva polovina današnje dionice vodi slikovitim krajevima, krivudavom, ali odličnom cestom koja uglavnom prati tok rijeke Olt. Gore, iznad mene, zarobljeni u magli, naziru se najviši transilvanijski vrhovi. Ovo je jedan od važnijih pravaca koji vode prema rumunjskoj metropoli, a to automatski znači i veliki broj kamiona na cesti. A svi, doslovno svi, jure kao da im je sam grof Drakula za petama. Od njih čovjek jednostavno ne može uživati u ovim prekrasnim krajolicima.

Nakon Rimnicu Vilcea teren polako postaje pitomiji, a to odmah znači i dosadniji, te postupno prela-

Brasov

Sigisheara

Mladi rumunjski bajkeri

Sigishoara

zi u potpunu ravnicu. A ravnicu uglavnom ne volim iz nekoliko razloga. Ravnici jednolični i za motoriste monotoni pejzaži, kilometarski dugačka sela što se gotovo nadovezuju jedno na drugo, a zbog ograničenja morate voziti gotovo puževom brzinom. U jednom od putničkih restorana uz cestu pokušavam naručiti nešto za jelo, no to je gotovo Sizifov posao. Osoblje govori samo rumunjski, a i jelovnik je na rumunjskom. Uzaludno pokušavam čitati riječ po riječ kako bih možda naišao na neki poznati izraz. Ne uspijevam, te na kraju naručujem jednostavno pokazujući prstom, na sreću. I mogu vam reći: uspjelo je, obrok je bio ukusan, a i jeftin. S pićem je, ipak, bilo nešto lakše.

Posljednjih stotinjak kilometara vozim se jedinom rumunjskom autocestom. Sišao sam na autocestu iz jednog jedinog praktičnog razloga: jer mi je tako najjednostavnije doći do mjesta gdje sam se dogovorio naći s još jednim članom velike HorizonsUnlimited moto zajednice. Cestarina se ne plaća i najveći postotak vozila što se kreću ovom prometnicom su kamioni. A tamo gdje je veliki promet kamiona, kao po pravilu su i djevojke ceste koje za desetak eura prodaju svoje mladenačke čari. No, nadete li se tamo s motorom, na vas uglavnom neće ni obraćati pažnju, jer njihovo je radno mjesto isključivo kamionska kabina. A šoferska je tuga, kažu, pregolema... Ulaz u Bukurešt nije mi dao vremena da se postupno priprelim. Odjednom sam se našao u gužvi među velikim modernim zdanjima. No, bilo je jednostavno pratiti upute što sam ih imao zapisane na papiru. A zaustavljao sam se i pitao za smjer čisto iz znatiželje, da vidim kako će ljudi reagirati. I ostao sam zadivljen ljubaznošću kojom su ljudi iskazivali prema meni. Osim toga, većina ljudi ovdje razumije engleski. I rijetko, ali zaista rijetko, bi se dogodilo da netko ne bi bio spreman na razgovor pravdajući se nepoznavanjem stranog jezika.

Grad je dobio ime po svome legendarnom osnivaču pastiru Bucuru. Leži u ravnici između karpatskih brda i Dunava. Tridesetih godina prošlog stoljeća bio je znan kao "Pariz istoka" a onda su se, postupno, najprije potres, pa bombardiranje u 2. svjetskom ratu i na posljednju Čaušesku i njegove svita potrudili da nestane jedan veliki dio te njegove predratne ljepote.

Andrei me je dočekao na ogromnom trgu pored same impozantne "Palače naroda", koja me na prvi po-

gled možda i nije toliko impresionirala koliko sam očekivao gledajući prethodno njene fotografije, ali kada sam na trgu stao pored nje i bolje se zagledao u nju, shvatio sam koliko je zapravo ogromna ta, mnogi će stanovnici Bukurešta reći za nju, ružna uglat zgrada. Ta palača zapanjujućeg volumena izgrađena je od bijelog kamena i druga je u svijetu po veličini, odmah iza zgrade američkog Pentagona.

Nakon upoznavanja, moj mi je domaćin, kad smo već tu, ispričao nekoliko zanimljivosti o ovoj palači i cijelom ogromnom kompleksu oko nje. Kako je njihov bivši komunistički lider mnogo putovao svijetom, i to uglavnom po zemljama bratskih režima, tako je i nakon jednog od posjeta Sjevernoj Koreji, također komunističkoj zemlji, odlučio sagraditi kopiju onog što ga je tamo impresioniralo i to ne samo palače, već i trga na kojemu stojimo i cijeli kompleks okolnih zgrada i prilaznih avenija, ali impozantnije veličine. Imao je jedan, mogli bi reći, ljudi naum da sagradi jedan potpuno novi grad, točnije rečeno: novi i po njegovim mjerilima ljepši Bukurešt. A da bi svoj naum i ostvario, njegovi su buldožeri prije toga, početkom osamdesetih, na ovome području morali porušiti oko 8000 vila, a srušeno je i dvadesetak crkvi. Tako su ljudi preko noći, jednim običnim dekretom, ostajali bez svojih vjekovnih ognjišta, a zauzvrat dobivali stan u velikim betonskim jednoobraznim stambenim zgradama. A među njima je bila i Andreina baka. Mnogi to nisu željeli i iz čistog su protesta izvršili samoubojstvo pred buldožerima na samome pragu svog doma. Ali ništa nije moglo spriječiti Čaušeskua i njegovu svitu u provedbi njihovih nauma. Na izgradnji ovog ogromnog zdanja danonoćno je, zbog prekratkih rokova, radilo oko dvadesetak tisuća radnika, a u projektiranju je sudjelovalo oko sedam stotina arhitekata. Zbog teških uvjeta rada mnogi su radnici ovdje skončali svoje živote, a i danas gradom kruže priče da su oni koji su sudjelovali u gradnji tajnih prolaza i tunela nakon toga gubili živote u insceniranim nesrećama.

Andrei se morao vratiti na posao, a njegova djevojka Nana odvela me do njihovog stana, gdje smo vrijeme do njegovog povratka s posla iskoristili za razgovore. Tako sam, između ostalog, tog prijepodneva od nje doznao još mnogo zanimljivih podataka. Na moju opasku, temeljenu na mojim iskustvima, da ostali Ru-

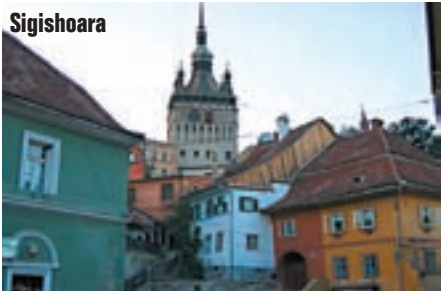
munji o svojoj metropoli i njezinim stanovnicima baš i nemaju neko pozitivno mišljenje, Nana i Andrei baš su se slatko nasmijali, te mi malo pobliže objasnili zašto je to tako, a objasnili su mi i općenito stanje u Rumunjskoj i odnose među različitim regijama. Bilo je tu i zahtjeva pojedinih regija za odcepljenjem od matične države i pripojenjem nekim susjednim državama, pa čak i zahtjeva za osamostaljenjem.

Ostatak smo dana proveli vozeći se ulicama ovog dvomilijunskog velegrada, pokazivali su mi zanimljivosti njihovog grada, sretali smo se s njihovim prijateljima. Jedno zaista zanimljivo popodne. Noćna vožnja je također bilo još jedno nezaboravno iskustvo. Bukurešt je, barem onaj dio koji sam ja vidio, zaista lijep, čist, uredan i zanimljiv grad, ali ipak mu nedostaje one stare patine koja daje specifičnosti i draži mnogim srednjoeuropskim gradovima. Za to je, naravno, jednim dijelom kriv i njihov bivši komunistički lider. Bukurešt je jednim svojim dijelom bio i ostao grad kopija.

U Bukureštu se nalazi i grob Čaušeskua i njegove žene Elene. Ali za razliku od njezinog, njegov grob je i danas prepun svježeg cvijeća i upaljenih svijeća. Za vrijeme svoje vladavine pokušavao je zadržati neovisnost u odnosu na Sovjetski Savez, a zbog toga su ga podržavali i mnogi zapadni političari, ali se njegov režim ipak oslanjao na centralizaciju i represiju. Nakon što se sredinom osamdesetih njegovo zdravstveno stanje pogoršalo, njegova žena Elena i sin Nicu postajali su sve snažniji. Režim je postajao sve represivniji, a ekonomija je pala na najniže grane. Režim je trpio sve veće kritike, a kada je brutalnim metodama pokušao slomiti otpor naroda 1989. godine i u tome nije uspio, te su se pozicije promijenile, po kratkom su postupku, po njegovim pravilima, bili zajedno streljani.

Jutarnje sunce ispratilo me iz Bukurešta, a ove monotone nizinske pejzaže postupeno su počeli zamjenjivati oku ugodniji brdski predjeli. Kako sam sve dublje zalazio među brda, tako su i oblaci sve više zaklanjali sunce, a nebo je postajalo sve sivije. Počelo je polako kišiti. A onda je odjednom uz veliki prasak nebo proparala crvena munja. A prognoza je bila super. - Da, ali ovo su brda i često padne kiša - objašnjavao mi je konobar u kafeu na benzinskoj na kojoj sam odlučio pričekati razvoj događaja.

Sigishoara

Crveno jezero

Ulaz u "Đavolje grlo"

Već sam bio ušao u gradić Sinaia, a njega i Peleš dvorac u blizini preporučili su mi moji novi Bukureštanski prijatelji. Kiša je nakon sat vremena posustala, ali nebo je i dalje bilo prijeteeće crno. Treba ići dalje. Kada sam izašao na čistinu i na brežuljku ugledao dvorac, jednostavno sam zastao, sjeo na zidic, ostao zapanjen. Kao da sam i sam u ovom trenutku dio neke prelijepe bajke. Zapravo i jesam, a bajka govori o čovjeku koji putuje svojim motorom jednom njemu nepoznatom zemljom, o kojoj je čuo i čitao i lijepe i ružne stvari, ali poželio je sve to doživjeti na licu mjesta... I sada je tu... Jer jedan dvodimenzionalni medij kao što je fotografija može nešto naslutiti, ali ona prava ljepota može se jedino doživjeti. Minutama nisam skretao pogled, upijao sam svaki djelić njegove jedinstvene ljepote. Sagradio ga je kralj Carol I de Hohenzollern 1883. godine. Mada je uglavnom sagrađen u njemačkom renesansnom stilu, on je ipak spoj raznih arhitektonskih stilova. Ima tu i baroka i rokoka, te talijanskog i engleskog renesansnog stila. Okružen je sa sedam mramornih terasa dekoriranih skulpturama i ornamentalnim vazama. Graditelji su za dekoraciju, kako eksterijera, tako i interijera upotrijebili mnogo drveta koji daje specifičan izgled ovome djelu. Kažu da bi ovaj dvorac trebalo posjetiti ili u ranu zoru ili sumrak, jer mu izlazak i zalazak sunca daju jedan impozantan, zapanjujući i dramatičan izgled. Kažu da je ovo vjerojatno najljepši rumunjski dvorac. Cijela ova regija, uključujući i ovaj gradić koji je u prošlosti bio ljetna rezidencija rumunjske kraljevske porodice, jedan je od najpopularnijih i najposjećenijih planinskih predjela u ovoj zemlji. A neposredna blizina jednog od najljepšeg, a za mene na kraju i najljepšeg, rumunjskog grada, samo je dodatni mamac.

Brasov, slikoviti grad u podnožju Karpata, spada među najbolje očuvane rumunjske srednjovjekovne gradove. Poznat i pod njemačkim nazivom Konstadt, bio je kulturno središte njemačkih rudara koji su se u ova područja doselili u 13. i 14. stoljeću. S tri je strane okružen zelenim Transilvanijskim planinama i danas je jedan od najposjećenijih rumunjskih gradova. Mnogi ga odabiru kao bazu za obilazak obližnjih atraktivnih lokacija. Glavna gradska atrakcija je pak golemo Crna crkva, najveća gotička crkva na području između Beča i Istanbula. Njezino ime proizlazi iz

njezinog izgleda, koji je posljedica velikog požara iz 1689. godine. Glavni magnet za mnoge posjetitelje ovog područja, u neposrednoj blizini, tridesetak kilometara od Brasova, je dvorac Bran, uglavnom poznat kao Drakulin dvorac. Unatoč popularnom mitu, dvorac u stvarnosti i nema, osim jednog posjeta, izravne veze s Vladom Tepešom, srednjovjekovnim princem, kojeg mnogi povezuju s Grofom Drakulom, na zapadu popularnim vampirom. Ali Rumunji su taj mit turistički u potpunosti iskoristili.

Tko je bio i kako je zapravo započela legenda o tom danas u zapadnoj pop kulturi najpoznatijem vampiru. Mnogi dolaze u ovu zemlju u uvjerenju da se sve te priče koje su čitali ili o kojima su gledali filmove temelje na istinitim događajima. A istina je da Vlad Tepeš nije bio vampir. Njegov otac, također Vlad, u povijesti poznat kao Vlad II, guverner Transilvanije, bio je zbog zasluga u borbama s Turcima primljen u tajni viteški red pod nazivom "Red Zmaja" kojeg je osnovao Sigimund Luksemburški, kralj Ugarske i Češke, te poglavar Svetog Rimskog carstva, a glavna zadaća mu je bila obrana carstva i kršćanske Evrope od prijeteeće opasnosti turske najezde. Time je stekao pravo da u svome grbu koristi lik zmaja, a oko vrata je stalno nosio kolajnu s istim likom. Kako se na rumunjskom zmaj kaže drac dobio je ime Vlad Dracul, a njegovog sina je zbog toga krasio epitet zmajev sin ili na rumunjskom Draculea ili Dracula. Vlad III rodio se u Sighisoari, ali je ubrzo nakon toga njegov otac postao vladar Vlaške, malene države na današnjem području južne Rumunjske između karpatskih planina i delte Dunava, na divljoj granici između dva ogromna carstva Ugarske i Turske. Da bi vlaški vladari uopće mogli opstati u takvom jednom okruženju, bili su primorani sklapati saveze čas s jednim, čas s drugima, a istovremeno je trajala i bespoštedna borba za vlast unutar države.

Vlad II obvezao se da će svake godine slati skupinu dječaka da služe na sultanovom dvoru, pa je u znak odanosti poslao i svoja dva sina. U međuvremenu je njegov otac u čudnim okolnostima ubijen u borbi za vlast, te su Turci oslobodili njegova sina i omogućili mu da nakratko postane novi vladar Vlaške. Tu počinje priča o Vladu Tepešu. Pozvao je sve velikaške obitelji na gozbu, a znajući da su svi učestvovali u zavjeri

protiv njegovog oca, bezobzirno im se osvetio. Vode svih porodica nabio je na kolac, a ostale pobio na zaista surov način. Tako je u povijesti i postao najpoznatiji po nadimku Tepeš, jer ta riječ na rumunjskom znači nabijač na kolac. Ali na vlasti nije dugo opstao.

Tek nakon 10 godina ponovno je uspio postati vladar Vlaške i na tom se položaju uspio zadržao 16 godina. U tom razdoblju njegove vladavine još više dolazi do izražaja njegova svirepost. Svoje je neprijatelje i žrtve osljepljivao, derao im kožu, kuhao, spaljivao, žive ih sahranjivao, rezao uši i spolne organe, ali mu je najdraži način i dalje bilo nabijanje na kolac. Ali njegov ga narod nije doživljavao kao brutalnog ubojicu, nego su ga slavili kao heroja koji je bio svirep, ali pravedan i koji je uspijevao sačuvati njihovu nezavisnost. Posebno je svirep bio protiv turskih vojnika. Koliko su ga se svi bojali govori i priča da je na trgu postavio zlatni pehar kako bi iz njega mogli piti umorni putnici, ali nitko se nije nikada usudio ukrasti ga. Priče o njegovoj svireposti njemački su redovnici širili cijelom Evropom, ali su te priče, naravno, začini raznim dodacima i predstavljali ga kao ljudsko čudovište koje je uživalo piti ljudsku krv i jesti unutarnje organe svojih protivnika, a kako riječ drac ima i drugo značenje, vrag, priče su poprimale i jednu sasvim drugu dimenziju.

Tursko je carstvo bilo prejako, te uvidjevši da neće uspjeti Tepeš bježi u Transilvaniju po pomoć, ali ga je tamo mađarski kralj zarobio i bacio u tamnicu. Nakon nekog vremena uspio se osloboditi i po treći put postati vladarom Vlaške, ali je na vlasti ostao jedva mjesec dana. U jednoj od bitaka s Turcima pogiba. Turci su odrubili njegovu glavu i kao dokaz da je svirepi tiranin mrtav odnijeli je na sultanov dvor. Kažu da je na svirepi način ubio između 40 i 100 000 ljudi. Sve te jezive priče isprepletale su se kasnije s likom iz horor romana irskog pisca Brama Stockera pod nazivom "Dracula" kojeg je napisao 1897. godine i koji mu je osigurao literarnu besmrtnost. Roman je postao pravi fenomen i na tu temu je do danas snimljeno stotinjak filмова. Mnogi su njegov glavni lik iz romana, grofa Drakulu, povezivali i poistovjećivali s Vladom Tepešom, mada on to nigdje izričito ne navodi. Pisac romana nikada nije posjetio Transilvaniju u kojoj se događa radnja njegovog romana. Ali unatoč mitu, ljudi ma-

Oslikani manastiri

PRAZNA STRANICA

Tradicionalna drvena crkva

sovno hrle u dvorac Bran i ostala mjesta u Rumunjskoj povezana s Vladom Tepešom. A Rumunji su to u potpunosti znali iskoristili i legenda i dalje živi.

Za kraj priče o grofu Drakuli preostaje mi samo posjetiti njegovo rodno mjesto. Cesta koja vijuga na sjever, transilvanijskim brdima, vodi me prema Sigis-hoari, 800 godina starom saksonskom gradu, danas UNESCO-ovom gradu spomeniku i dragulju Transilvanije, a prema mnogima i najljepšem rumunjskom gradu... Veliki pano preko cijele ceste upravo me obavještavao da sam napustio judetul (administrativnu pokrajinu) Brasov. Stao sam s namjerom da ovjekovječim taj trenutak. Kao da sam slutio zanimljiv susret. Najprije sam u daljini čuo zvukove motora. Kažem sam sebi - evo napokon i prave moto družine. A onda su se jedan po jedan, čudnih silueta, pojavili iza zavoja. Prema meni je nailazilo, već se dobro uočavalo, nekoliko, poput ciganskih kola pretrpanih starih i čudnih motora. Kako je dobra navika svih nas moto putnika da stanemo i popričamo, tako ni oni nisu oklijevali. Njihov predvodnik jedini na, nazovimo to tako, normalnom motoru, Hondinom Dominatoru, bez oklijevanja je uključio žmigavac i parkirao pored mene. Bilo je to društvo mladih rumunjskih bajkera, studenata, s krajnjeg sjevera Rumunjske i njihove mlade pratilje. Već danima su obilazili svoju zemlju. Tri motora i jedan, tatin, auto. Obučeni u kožna odijela i mladi par sa autom sebe je svrstavao u istu skupinu, koji samo ima nesreću da još nisu uspjeli skupiti novac za svoj prvi motor. Moju pozornost privukla su dva stara i zanimljiva motora, jedan pedesetak godina stari BMW i drugi, za kojeg sam se zaista iznenadio kada su mi rekli da je proizveden 1991. godine, ali vjerujte, izgleda kao pedesetogodišnjak, i to ne samo likom nego i stanjem motora. Bio je to Dnjepr (650 ccm, 32 KS), ruska kopija nekog BMW-ovog modela iz 1964. Bilo je to ugodno veselih i zaista zanimljivih pola sata. Izmijenili smo mailove te nastavili svatko na svoju stranu, oni na jug, a ja u pravcu njihovog sjevera.

Nekoliko kilometara dalje zaustavio sam se uz cestu iznad trošnog i bijednog romskog naselja. Htio sam napraviti samo nekoliko fotografija. Spazili su me i davali mi nekakve znakove rukom. Dok sam ja gledao prema njima, oko mene se već odnekud, odjednom, stvorila povećana skupina njihove dječurlije, svi odreda tražeći od mene novac. Nije bilo druge nego sjesti na motor i odjuriti dalje. Rumunjska je zemlja s velikim postotkom Roma i ima ih doslovno u svakome selu. Mnogi žive normalnim životom, ali ima ih i po ovakvim trošnim naseljima, punim smeća, bez vo-

Veselo groblje

de i bez struje, a na sjeveru zemlje vidao sam ih i pod najlonkim šatorima. A mnogi ih ne vole, zaziru od njih, predrasude su velike, optužuju ih za mnoge loše stvari u njihovom društvu, a u toj svojoj mržnji mnogi su otišli tako daleko da su jadni Cigani krivi čak i kad padne kiša.

Sighisoara se, obasjana zlatnim popodnevnim sunčevim zrakama, ukazala u svoj svojoj ljepoti, kao što sam i očekivao. Taj srednjovjekovni gradić u istočnoj Transilvaniji s lijepo sačuvanim zamkom, kasnogotičkom crkvom s drvenim stubištem i saskim grobljem, velikim prekrasnim gradskim tornjem koji je danas muzej i Drakulinom rodnom kućom, danas restoran, dočaravao mi je tog dana život i duh tih davnih, pro-

šlih, mističnih, srednjovjekovnih vremena. Grad koji su Sasi sagradili na ruševinama bivše rimske utvrde danas mnogi, a naročito fotografi, smatraju najljepšom nastanjenom utverdnom u Evropi, koja oduvijek fascinira sve posjetitelje svojim slikovitim ulicama, kućama, tornjevima, crkvama...

Ranojutarnja magla ispraćala me iz grada i polako me prepuštala ranim jutarnjim sjenama koje su me pratile pokrajinom Shekely, pretežno nastanjenom mađarskom nacionalnom manjinom (sigurno ste se sjetili istoimenog naširoko poznatog gulaša). Promet je toga jutra bio gust, ali ne automobilima već konjskim i volovskim zapreznim kolima kojima su seljani hitali na svoju zemlju. Traktora gotovo da i nema. A da ste samo vidjeli široko nasmijana lica prometnih policajaca kada sam baš ispred njih morao voziti slalom kako bih izbjegao gomile balege što su je životinje ostavljale za sobom! Ionako loša grbava cesta izgledala je poput nekakvog mingskog polja.

U Miercurea-Ciuc skrećem prema Gheorgeni, a odatle cesta počinje krivudati i uspinjati se sve do Lacu Rosu ili po naški Crvenog jezera u gornjem toku rijeke Bicz. Jedino jezero ovakve vrste u Rumunjskoj, nastalo je početkom 19. stoljeća kada se iznenada odlomio veliki vrh planine Suhara i tako stvorilo prirodnu branu. Ovo jezero na nekih 1000 metara nadmorske visine, u udolini stiješnjenju između nekoliko planina, zbog svoje je prirodne zaštićenosti i povoljne klime popularno izletišta i mjesto za odmor, kako ljeti, tako i zimi. Naziv je dobio zbog crvenkastog mulja koji se taloži na njegovom dnu, a donosi ga jedan od njegovih pritoka. Cesta je bila puna rupa, ali ovo su krajolici za kojima čezne svaki ljubitelj prirode i njezinih djela. Samo nekoliko kilometara dalje cesta se strmim serpentinama naglo obrušava u uzani stjenoviti kanjon rijeke Bicz, poznat i pod nazivom "Vražje grlo", gdje sunce gotovo da i ne može dosegnuti površinu vode. Ovo nije raj samo za nas motoriste, već i za penjače. Na samom ulazu u klanac mnogobrojni su štandovi, jer ovo mjesto svojom iskonskom ljepotom svake godine privlači veliki broj posjetitelja. Ovo grotlo spaja, ili razdvaja, mističnu Transilvaniju od zelene pokrajine Moldavije.

Svaki dan ovdje donosi nešto novo. Nova iskustva, nove susrete, nove krajolike i sve vas skupa čini jačim, sretnijim, zadovoljnijim, ispunjenijim. To je to, vožnja i život na dva kotača. Zavojite ceste što se čas uspinju, čas spuštaju ovim bregovima i udolinama što pršte od ljepote zelenila i ova mnogobrojna zaprežna kola koja za razliku od automobila ne narušavaju

Maramures - tradicionalna gradnja

Lipova

Sibiu - most lažljivaca

Timișoara

sklad prirode ispod oku ugodnog plavičastog neba i debelih potpuno bijelih nebeskih putnika. Čovjek jednostavno ne može ostati ravnodušan na ovakav sklad prirode. Šum vjetra donosio je pod moju kacigu mirise ovih polja, voćnjaka, vinograda...

Približavam se Bukovini, pokrajini na krajnjem sjevernom djelu Rumunjske. Ime je dobila po mnogobrojnim bukovim šumama, a danas je širom svijeta poznata po svojim manastirima, čiji su vanjski zidovi oslikani freskama koje već preko 400 godina odolijevaju vanjskim nepovoljnim meteorološkim uvjetima. Ovi oslikani ili obojeni manastiri, a svi su u blizoj okolici grada Suceava, bili su podignuti u 15. i 16. stoljeću. u vrijeme vladavine Moldavijom Stefana Cel Mare, koji je bio poznat kao uspješni borac pred najezdom otomanskog carstva i nakon svake pobjede dao je sagraditi po jedan manastir. A dobio je mnoge bitke. Jedna od začuđujućih stvari oko ovih manastira jest ta da znanost još nije uspjela otkriti sastojke boje koji već toliko stoljeća odolijevaju zubu vremena. A zanimljivost je i to da su biblijski likovi naslikani na ovim freskama obučeni u lokalne tradicionalne nošnje. Motivi na freskama gotovo su na svim manastirskim zidovima isti, ali krasi ih i jedna raznolikost. Svaki od njih obojen je drukčijom prevladavajućom bojom. Tako je Voronet, na primjer, obojen u plavu boju koju je nemoguće točno opisati jer se mijenja ovisno o vanjskim vremenskom prilikama. Rumunjska je gotovo posijana manastirima. Mislim da još nisam bio u zemlji s ovolikim brojem manastira. Doslovno cijelom zemljom, kuda god sam se kretao, nailazio sam na putokaze koji ukazuju na njih, ali oslikani manastiri sjeverne Bukovine, na popisu UNESCO-ve kulturne svjetske baštine, najpoznatiji su. Želite li ih sve posjetiti, sigurno će vam trebati nekoliko dana. Stoga sam se odlučio samo za tri: Humor, čija je posebnost njegov izgled kao da lebdi iznad zemlje i koji je bio prvi obojeni manastir, Voronet, koji sam već spomenuo i Moldovita, čija je ljepota u njegovoj prevladavajućoj zlatnoj boji i nekakvoj čistoj crvenoj kakvu može ponekad stvoriti samo zalazak sunca.

Nebo je od ranog jutra prezasićeno teškim sivim oblacima. Sipi lagana kišica. Kako su i predviđeli rumunjski bajkeri što sam ih susreo prije nekoliko dana, a oni su odavde, u ovim dijelovima Rumunjske u ovo doba godine veća je vjerojatnost za kišni nego za sunčani dan. Nedjelja je, na cestama gotovo da i nema prometa. Serpentine, gusta, visoka, borova šuma, prijevaj. Sve je puno vlage. A onda spust i teški sivi oblaci ostaju iznad mene i dokle god mi pogled seže, krajolici od kojih zastaje dah. Sve ponovno pršti od zelenila, rumene se krovovi razbacanih kućica po skladno izvaljanim brdima. Dolje, u dolini naziru se obrisi gradića Cimpulung-Moldovanesc. U potrazi za benzinskom stanicom morao sam preći gotovo cijeli grad i to u suprotnom smjeru.

Još nije ni podne, a danas sam se već nagledao prirode i njezine ljepote, pa sam radostan gotovo kao malo dijete kada mu kupite novu igračku. Nakon samo nekoliko kilometara opet napuštam glavnu cestu i ponovo skrećem gore, prema vrhu, prema ukrajinskoj granici. To automatski znači da će i cesta postati loša, puna rupa i sličnih zamki. Ali ne bunim se. U pokrajini sam Maramures, gdje priroda pokazuje svu svoju maštovitost, svu svoju raskoš. Ovdje ljudi žive za prirodu i s prirodom. Drvene kuće, crkve i crkvice, rijeke i rječice, maleni slapovi, izrovane ceste i slikoviti prijevosi samo su komadić ovoga raja. Kiša je tog prijepodneva na mahove jako padala, ali nije me ni trenu uspijevala omesti u još jednom, unatoč njoj, prekrasnom rumunjskom danu. A i ona kao da je osjećala tu moju radost. Red kiše, red pauze, taman da stignem iz džepa izvaditi foto aparat.

Kako je dan prelazio u svoju drugu polovicu, tako su i teški sivi oblaci polako posustajali, kao da su se i oni istrošili i nebo je postajalo sve plavije, dok na posljedku nije njegovim svodom plovilo još samo nekoliko bijelih ljetopana. Pogled na mobilitel i oznaku ukrajinske mreže na zaslonu podsjetio me da sam u neposrednoj blizini granice i na trenutak su moje misli odlutale dvije godine unatrag prisjećajući se zgoda i nezgoda mojih ukrajinskih putešestvija. Maramures je, najjednostavnije rečeno, pravi raj za motoriste i ovakvim se krajolicima treba znati prepustiti. Moji su pogledi šarali naokolo, pokušavao sam upiti što više ove ljepote. Iskonska, nezagađena priroda, brda i proplanci, mirisi crnogoričnih šuma, rječice što su me mamilile na zaustavljanje, vodopadi i brzaci, šum vode, prava uživancija. Mogao bih se ovim predjelima voziti danima, a da mi ne dosadi.

Moj današnji cilj bilo je selo Sapanta, ili kako ga izgovaraju Rumunji Sapanca, gotovo uz samu ukrajinsku granicu, udaljeno nekih dvadesetak kilometara od gradića Sighetu Marmatiei, poznatog po najozloglašenijem političkom zatvoru Čaušeskovo režima, nešto slično kao naš Goli otok. Pričaju da je u ovim krajevima bilo najviše protivnika bivše vlasti, te su stoga i izabrali ovaj grad za svoju najtežu kaznionicu kako bi njihovi protivnici stalno imali na umu što ih čeka. Danas je ona pretvorena u muzej kako bi vječno svjedočila o okrutnosti jednog režima. A što me to zapravo privuklo u Sapantu? To je "Cimitirul Vesel" ili po naški "Veselo groblje" sa svojim ironičnim i smiješnim pogledom na smrt. Ovo je selo postalo poznato gotovo u cijelome svijetu po svom jedinstvenom groblju, koje je zbog svoje originalnosti u kategoriji memorijalnih spomenika na drugome mjestu u svijetu, odmah nakon egipatske Doline kraljeva. A za to je najzaslužniji lokalni majstor obrtnik koji je 1935. godine počeo izrađivati drugačije križeve na kojima su naivni umjetnici živim bojama, na humoristični način slikali scene iz pokojnikovog života ili načina na

koji je umro. A ispod toga su dopisane popratne jednostavne ritmičke strofe, koje su ponekad lirske, a ponekad i ironične, ali uvijek iskrene i istinite. To su prihvatili i ostali i to je danas tradicija. Groblje je postalo kronika jedne lokalne zajednice. Pričaju ljudi ovdje da kada bi i smrt osobno ušla kroz vrata ovog veselog groblja, a usput rečeno da biste ušli, morate platiti ulaznicu, i sama bi se vjerojatno rasprsnula od smijeha. Evo nekih karakterističnih epitafa s križeva ovog veselog groblja:

-Ovdje leži moja punica, a da je poživjela još samo koju godinu, sada bih ovdje ležao ja.

-Neka gori u paklu taj tvoj prokleti taksi koji je došao čak iz Sibiu. Ovako velika zemlja kakva je Rumunjska, a ti nisi mogao naći drugo mjesto da se zaustaviš, nego baš ispred moje kuće i to da me ubiješ.

Jutro je ponovno osvanulo obasjano svježim sunčevim zrakama. Ustao sam oran i potpuno spreman za nastavak istraživanja ove jedinstvene zemlje. Dao se naslutiti lijep i ugodan dan. Još uvijek sam u pokrajini Maramures. Šumska prostranstva što povezuju plavi nebeski svod s zemljom, nacionalna tradicija očuvana u ekstremno dobrim i originalnim oblicima, velike drvene crkve, jedinstvene u svijetu, izgrađene bez ijednog komadića željeza, seoske drvene kuće, dvorišne velike izrezbarene drvene kapije, nacionalna nošnja koja se u detaljima razlikuje od sela do sela, lokalni običaji i dijalekti kojima se i danas služe, a koje ne razumiju ni mnogi Rumunji. Možda nigdje u Europi kultura nije ostala tako netaknuta od dvadesetog stoljeća. Intrigantna mjesta gdje će iznenađenja u istom trenu biti zamijenjena oduševljenjem. Pa svi ovi prijevosi što sam ih prošao, a često su i manji od 1000 metara, ali priroda koja ih okružuje daje im poseban šarm. Da, to je Maramures. Jednostavnijim riječima: jedan ogroman muzej na otvorenom.

Po jutru se dan poznaje, kaže poslovice, ali vraga. Samo nekih sat vremena nakon što sam krenuo nisam se više osjećao dobro. Zaključio sam da je uzrok tegobama najvjerojatnije u jutarnjem doručku. No, i to je sastavni dio putovanja. Trudio sam se da mi ne pokvare doživljaj ovih prekrasnih krajolika što su me vodili prema Cluj-Napoki, privrednom i kulturnom središtu sjeverozapadnog dijela države s velikim udjelom mađarskog stanovništva. Sačuvana stara gradska jezgra s gotičkom crkvom sv. Mihaela, barokna palača i transilvanijski povijesni muzej samo su dio zanimljivosti koje ovaj grad nudi svojim posjetiteljima. Ostatak posljedepodneva i večeri proveo sam u hotelskoj sobi pokušavajući sam sebe osposobiti za sutrašnji nastavak.

Ujutro sam se probudio u nešto boljem stanju, ali doručak je ostao na stolu gotovo netaknut. Trebalo je ići dalje. Dan je bio potpuno vedar, s pokojim bijelim oblacićem na plavome nebu. Gomila automobila jurila je prema centru grada dok sam ja, usudio bih se reći jedini, išao suprotnim smjerom. Kako je vrijeme

Glacijalno jezero pri vrhu Transilvanijskih Alpi

odmicalo, moje su tegobe prestajale i ponovno sam bio onaj pravi, spreman na sve. Šumovite predjele postupno su zamjenjivala zelena, gola, blago izvaljana brda, te mnogobrojna slikovita jezera i sela.

Nekih tridesetak kilometara od grada pejzaži postaju gotovo nezanimljivi. Skrećem desno, prema brdima što se naziru u daljini. Cesta uzvodno prati tok rijeke i penje se prema brdima. Ponovno pejzaži za dušu i tijelo, i što me je iznenadilo, asfaltna podloga gotovo dobra. Nije trebalo voditi brigu o rupama na cesti, ali dosadašnja iskustava govorila su: biti na oprezu. Mogao sam se, ponovno, prepustiti mirisima šume, šumu vode, odsjaju sunca u rijeci, cvrkutu ptica. Cesta je krivudala, zavlacila se u šume, izbijala na proplanke, spuštala se u doline, a ne znaš koja je ljepša. Planinska sela, djeca koja vas pozdravljaju, mašu, trče za vama, pastiri na livadama, bakice koje čuvaju ponekad i samo jednu kravu i pletenjem si krute vrijeme... No, da ne bi bilo sve idealno, cesta je ponovno izmakla kontroli, asfalt se još samo nazirao, ali moje su gume, a bogami i ja, već žudjele za makadamom. Tu je i strojna mehanizacija i za koji mjesec ovo će biti savršena cesta... Ponovno industrijska postrojenja i čini mi se da je gotovo s prirodnom idilom. Na cesti sam što vodi za Arad, i opet dosadni kamioni, a i njihove vjerne pratilje; djevojke ceste. Blizu sam granice i moj krug polako se zatvara.

Cuj... A jesi li možda planirao tamo posjetiti hrvatska sela? - upitao me prijatelj na kavi u Zagrebu, prvoga dana putovanja. Odmah mi je proletjelo mislima kako sam napravio veliki propust u pripremi ovog putovanja, tim više što sam prije nekoliko godina negdje i sam nešto pročitao o Hrvatima koji su se davno doselili u ta područja, a to mi danas, kada krećem u tom smjeru jednostavno nije palo na pamet. Nažalost, ni on nije znao gdje su ta sela. Ispričao mi je kako je jednog popodneva u nekom zagrebačkom kafiću ispijao pivo i

zainteresirao ga pomalo čudan i neuobičajen hrvatski jezik kojim je govorila mlada konobarica. Ispričala mu je da je došla iz Rumunjske u potrazi za poslom, kako je ona potomak Hrvata koji su se doselili tamo prije više od stotinu godina i kako još uvijek u jednom ili dva sela govore svojim jezikom iz pradomovine. Ostali su se, bar što se jezika tiče, u potpunosti asimilirali.

To s Hrvatima me u potpunosti zaintrigiralo, te sam vozeći se dosadnom autocestom smišljao kako da, sada kada sam već na putu, dođem do tih podataka. Priliku sam iskoristio u Bukureštu. Naravno, moji domaćini također nisu o tome ništa znali, ali je zato tu danas Internet. Podaci su govorili da se najveći broj njih nalazi oko mjesta Lipova u blizini pograničnog grada Arada. Stoga sam danas naumio otići tamo.

Ušao sam u centar, gdje su mi još iz daljine upali u oči tornjevi velike crkve. Ispred crkve i oko nje velika gomila ljudi u svojim najsvečanijim odorama. Mnogobrojni štandovi ukazivali su na to da je u tijeku neka velika crkvena i narodna svečanost. Motor sam parkirao tako da se najprije uoče tablice, nadajući se da će ih netko uočiti i možda se obradovati posjetu. Osim nekoliko dječacića, a njih je interesirao motor, nitko se drugi nije obazirao. Pokušao sam na nekoliko mjesta stupiti u kontakt s ljudima, ali koga god sam upitao, nitko se nije služio engleskim jezikom. Pokušavao sam i rukama i nogama i sličilo je to pomalo na igru pantomime, ali ništa nisam uspio doznati. Poslije sam se i na benzinskoj pokušavao informirati, ali bezuspješno. Kroat, Kroato, Horvat, Croato i ne znam sve koje kombinacije riječi nisam upotrijebio, ali nikome to nije ništa značilo, samo su slijegali ramenima. Nitko nije znao ništa. Naposljetku sam, nakon mnogih bezuspješnih pokušaja, odustao i nezadovoljan odlučio otići dalje.

Grbava cesta koja je u početku vijugala valovitim predjelima, sijekuci mnogobrojna kukuruzna polja, a

kasnije prolazila kroz dugačka ravničarska sela, dovela me do Timișoara, u nas poznatijeg kao Temišvar, glavnoga grada pokrajine Banat. U novijoj povijesti ovaj grad je ostao upamćen kao mjesto gdje je 1989. godine započela revolucija i mnogi se vjerojatno još sjećaju direktnog televizijskog prijenosa uličnih borbi koje su se vodile između opozicionara i ljudi koji su bili čvrsto odani režimu. Bilo je tu i mrtvih, ali veća je tragedija izbjegnuta činjenicom da je vojska ubrzo nakon izbijanja sukoba stala na stranu naroda.

Moja procjena da ne vjerujem taksistima pokazala se ispravnom. Uvjeravali su me da neću u centru grada pronaći jeftiniji hotel, ali me, naravno, mogu odvesti do nekog, povoljnog pansiona na periferiji. Dođuše, nisam prošao baš jeftino, jer sam za dvokrevetnu sobu, koja je jedina bila na raspolaganju, u hotelu "Cina" morao izdvojiti 35 eura, ali i to je mnogo manje nego što su me oni uvjeravali. Ali, na žalost, i to je cijena koju ponekad moram platiti ne bi li bio čim bliže središtu grada. Sam centar grada popločen je i pretvoren u pješačku oazu. Još uvijek u rekonstrukciji, ali uglavnom pri kraju. Centralni dio trga zauzima prekrasno uređeni park i u kombinaciji sa okolnim zgradama i crkvama zanimljive arhitekture, koje su plod bogate povijesti ovoga grada, čini jednu oku ugodnu, impresivnu cjelinu. Ovo je posljednja noć u ovoj po mnogočemu jedinstvenoj zemlji koja mnogim putnicima samo povećava želju za putovanjima, i zato za kraj, sam sebe častim pravom gala večerom.

Krug je ponovno zatvoren. Ispred mene je, još jednom, tisuću kilometara dosadne autoceste na povratku kući. Ali misli ne staju. Već tu, na cesti, počinju se formirati skice nekih novih budućih pohoda. Jer kada jednom kreneš na put, postaješ nepopravljivim ovisnikom.....A nešto mi govori da bi se u ovu zemlju trebalo ponovno vratiti.... a opet, s druge strane, svijet je tako velik?.... Salut! ■

Transfagarasan

Bukurešt - Palača naroda

